

CREDO KOMMENTAREN

Romerbrevet I

ved Peter V. Legarth

Kolon

CREDO KOMMENTAREN

Romerbrevet I

En indledning og fortolkning
ved
Peter V. Legarth

FORLAGETS FORORD

Det er en stor glæde for Forlagsgruppen Lohse at kunne udgive endnu et bind i Credo Kommentaren, som tog sin begyndelse i 1977.

Allerede året efter udkom kommentarseriens andet bind med indledning og kommentarer til »Paulus' brev til romerne« af Frank Jacobsen. Det siger noget om den store betydning, som Romerbrevet tillægges blandt de bibelske skrifter – og som forfatteren forstod at fremhæve.

Der er relativt stor forskel på de to første bind i bl.a. omfang (i forhold til bibeltekstens omfang og betydning) og anvendelsen af noter. De følgende bind fulgte linjen fra seriens første bind om Johannesbrevene (af Kai Kjær-Hansen), som var lagt mere an på at redegøre for forskellige tolkningsmuligheder og blandt andet diskutere forståelsen af Bibelens ord på grundsproget, end det var tilfældet for kommentaren til Romerbrevet. Med årene er udviklingen desuden gået i retning af, at kommentarerne generelt er blevet mere omfattende.

Dermed er der også opstået et ønske om en ny udgave af Credo Kommentaren til Romerbrevet. Det er den, der nu foreligger her. Eller rettere første bind. For ønsket om en mere detaljeret og diskuterende gennemgang har givet kommentaren et omfang, som vi på forlaget har fundet passende bedst til en udgivelse i to bind.

Ud fra et ønske om at gøre de to bind nogenlunde lige store er snittet mellem bind 1 og 2 foretaget mellem brevets kap. 7 og 8, vel vidende at der her deles midt i det hovedafsnit, som kap. 6-8 udgør i fortolkningen.

I og med dette bind af Credo Kommentaren er kommentarserien overgået fra at være udgivet af forlaget Credo, som er forlag for Kristeligt Forbund for Studerende (KFS), til at blive udgivet af forlaget Kolon, som er forlag

FORLAGETS FORORD

for Menighedsfakultetet (MF) og Dansk Bibel-Institut (DBI). Overgangen kommer som en naturlig følge af den profil, som Credo Kommentaren har fået.

Kolon vil videreføre Credos arbejde med kommentaren i dyb respekt for og tilslutning til den ide og det projekt, som blev sat i værk tilbage i 1970'erne. Det er stadig det samme kommentarværk, hvilket understreges af, at det fortsætter under navnet Credo Kommentaren.

Ønsket om et højt fagligt niveau er ikke blevet mindre, samtidig med at udlægningen formidles på en måde, så ikke-teologer med interesse for teologi og bibellæsning også kan få udbytte af at arbejde med bøgerne i serien. Formålet med Credo Kommentaren er at hjælpe både fagfolk og lægfolk til en dybere indsigt i de bibelske skrifers budskab og derved fremme hele menighedens åndelige vækst og fornyelse. For at komme begge grupper i møde skrives selve teksten (brødteksten), så den kan læses og forstås af ikke-teologer. Derimod er de mere tekniske eller faglige drøftelser placeret i noter.

Lægfolk kan springe noterne over uden at miste sammenhængen, men vil ofte også kunne hente værdifulde oplysninger her. Derfor er græske og hebraiske ord omskrevet (transskriberet) til latinske bogstaver.

»Jeg skammer mig ikke ved evangeliet; det er Guds kraft til frelse for enhver, som tror,« skriver Paulus i Romerbrevets indledning (1,16). Sådan har det altid været og vil det også fortsat være for Credo Kommentaren. Bibelen betragtes som Guds ord, og kommentaren ønsker at være tro mod den bibelske tekst ud fra en evangelisk-luthersk profil. Den tekst, hvorigennem Gud har åbenbaret sit evangelium om frelsen ved tro på Jesus Kristus alene. Netop Romerbrevet spillede en afgørende rolle for den lutherske reformation med Martin Luthers opdagelse eller genopdagelse af den retfærdighed, som Gud giver ved tro på Jesus Kristus.

Med tak til forfatteren og vores himmelske Far er det forlagets bøn og håb, at denne kommentar må være med til bringe dette glade budskab videre til læserne og gennem læserne videre til andre.

Holger Skovenborg
Forlagschef

Indholdsfortegnelse

Forord	9
Indledning	13
Datering af Romerbrevet	14
Menigheden i Rom	16
Brevets anledning	19
Brevets foreliggende skikkelse	23
Brevets indhold	25
Fortolkning	29
Brevindledning (1,1-17)	31
Brevindgang (1,1-7)	33
Taksigelse – rejseplaner (1,8-15)	42
Paulus' evangelium i en nøddeskal (1,16-17)	46
Jøder og hedninger under Guds vrede (1,18-3,20)	55
Menneskeheden under Guds vrede (1,18-32)	56
Jødernes situation under Guds vrede (2,1-29)	72
Guds vredesdom (2,1-11)	72
Besiddelsen af loven fritager ikke fra Guds vredesdom (2,12-16)	79
De jødiske fortrin fritager ikke jøden fra Guds dom (2,17-24)	86
Omskærelsen fritager ikke jøden fra Guds dom (2,25-29)	91
Guds trofasthed og retfærdighed trods jødernes vantro (3,1-8)	95
Konklusion: Alle er syndere (3,9-20)	101

INDHOLDSFORTEGNELSE

Retfærdiggørelse af tro (3,21-5,21)	113
Åbenbaringen af Guds retfærdighed (3,21-31)	114
Skriftbevis: Abrahams tro og retfærdiggørelse (4,1-25)	134
Abraham og David vidner om retfærdiggørelse af tro (4,1-8)	136
Abrahams tro (4,9-21)	141
Konklusion og applikation (4,22-25)	151
Det visse håb om frelse fra vreden (5,1-11)	153
Adam og Kristus (5,12-21)	166
Det nye liv i retfærdiggørelsen (6,1-8,39)	179
Friheden fra synden (6,1-23)	181
Allerede fri fra synden gennem dåbsfællesskabet med Kristus (6,1-11)	182
Før syndens slaver, nu retfærdighedens slaver (6,12-23)	193
Friheden fra loven (7,1-25)	202
<i>Allerede</i> fri fra loven (7,1-6)	203
<i>Endnu ikke</i> fri fra loven (7,7-25)	206
Romerbrevets indhold	227
Forkortelser	231
Litteratur	233
Om forfatteren	251
Oversigt over bøger i serien Credo Kommentaren	253

FORORD

Romerbrevet er en guldgrube for den, der vil fordybe sig i den kristne tros indhold, og det er et brev, der har sat sig mange spor i den kristne kirkes forkyndelse og dens læremæssige grundlag. Det er svært at forestille sig Det Nye Testamente uden Romerbrevet, og vi kan heldigvis kun gætte os frem til, hvorledes evangeliet ville lyde, hvis Romerbrevet manglede i den kristne kirke. Brevet bygger på en moden refleksion. Paulus har ved affattelsen af Romerbrevet været kristen og apostel i mange år. Brevets baggrund er ikke en pludselig og overilet indskydelse.

Man bliver aldrig færdig med Romerbrevet. Der er altid mere at sige. Selvom nærværende kommentar til brevet er forholdsvis omfattende, er virkeligheden den, at der kunne siges langt og meget mere om de enkelte tekster. Rammerne for en kommentar sætter sine begrænsninger. Det er en fare, at en kommentar drukner i en myriade af detaljer, hvor man mister overblikket. Jeg håber, at det ikke er tilfældet med nærværende kommentar. Det har i hvert fald været min ambition at sætte fokus på Paulus' anliggende i de enkelte tekster. I den forbindelse kan man ikke undgå at beundre Paulus, der en snes år efter sin omvendelse har haft hele dette brev i sit hoved og har siddet og dikteret det langsomt til sin sekretær Tertius.

Jeg siger tak til udvalget bag Credo Kommentaren for opfordringen til at skrive denne kommentar til Romerbrevet. Der findes allerede blandt de udgivne bind i Credo Kommentaren en udlægning af Romerbrevet ved Frank Jacobsen, men udvalget fandt det ønskeligt, at man kunne udgive en ny kommentar til Romerbrevet. Frank Jacobsens kommentar var en af de første i serien; den har 40 år på bagen og har sin helt særlige profil. Mit anliggende har først og fremmest været at sætte fokus på den historiske

ROMERBREVET I

situation, hvori brevet er affattet: Hvad har Paulus ment, og hvorledes har menigheden i Rom forstået Paulus? Sagt på anden måde: Vægten i nærværende kommentar ligger på brevets oprindelige historiske situation.

Jeg har tidligere skrevet et kompendium til Romerbrevet. Det er uundgåeligt, at der er en vis afhængighed af dette kompendium. Jeg bruger f.eks. de samme overskrifter over de enkelte afsnit i Romerbrevet. Jeg har afstået fra at henvise løbende til kompendiet. Jeg videreudvikler i kommentaren den udlægning, som kom til orde i kompendiet, men i nogle tilfælde modificerer eller reviderer jeg den udlægning, som jeg gjorde mig til talsmand for i kompendiet. Bibellæsning og refleksion er nu engang en fortløbende proces.

Nogle tekniske bemærkninger. Jeg tager her og der stilling til de spørgsmål, der rejser sig, når håndskrifterne er uenige om den korrekte tekst. Der findes rigtig mange divergenser; de fleste af dem har kun ringe betydning for forståelsen af Paulus' tekst, men i nogle tilfælde er det vigtigt at afgøre, hvorledes den oprindelige tekst har lydt. Jeg har bestræbt mig på i fodnoterne at drøfte de vigtigste af disse spørgsmål. Jeg har valgt i en række tekstkritiske spørgsmål at referere til Nestle-Aland og sammenligne teksten med den nyligt udgivne NT-udgave fra Tyndale House i Cambridge. Jeg giver nogle eksempler på, hvor de to udgivelser afviger fra hinanden. Der er her og der uenighed om den rette læsemåde i den græske tekst, mest afgørende i Rom 5,1.

I forlængelse heraf skal det bemærkes, at de sproglige problemstillinger bliver behandlet i fodnoterne. Kommentaren er skrevet sådan, at dens indhold i brødteksten kan tilegnes af enhver læser, hvorimod spørgsmål, der vedrører den græske tekst er henvist til fodnoterne. De græske og de få hebraiske ord og tekster er løbende blevet transskriberet til de latinske bogstaver, som vi anvender til daglig. Desuden er de relevante ord og tekster oversat til dansk.

Jeg har i fodnoterne inddraget og taget stilling til nogle udvalgte nyere danske oversættelser af NT. Det er tænkt som eksempler, og de er nævnt for dermed at illustrere forskellige tolkninger af bibelteksten, hvor de sætter sig spor i oversættelsen. Der er et utal af oversættelser, og jeg har begrænset mig til de vigtigste af de sidste 200 års danske oversættelser

foruden nogle få andre her og der. Mange andre oversættelser kunne med god grund være inddraget.

Der er også udgivet et utal af kommentarer til Romerbrevet. Det siger sig selv, at det vil falde uden for rammerne for en Credo kommentar at tage stilling til alle kommentarer, endsige de vigtigste af dem. Dertil kommer, at der er skrevet en mangfoldighed af videnskabelige artikler til undersøgelse af tekster i Romerbrevet, men også i den sammenhæng er det kun muligt at inddrage nogle ganske få og skrabe i overfladen. Henvisninger til kommentarerne og anden litteratur er anbragt i fodnoterne.

Når Romerbrevet citeres, følger jeg i hovedtræk den autoriserede oversættelse fra 1992, forkortet DO1992, men i en række tilfælde bringer jeg en egen oversættelse. I forlængelse heraf skal det nævnes, at når jeg benytter forkortelserne NT og GT, refererer jeg til Det Nye Testamente, henholdsvis Det Gamle Testamente.

Kommentaren rummer mange skrifthenvisninger. Sigtet er at anspore den enkelte læser til et selvstændigt arbejde med teksterne. Det skal i den forbindelse nævnes, at jeg generelt undlader at skrive Rom ved skrifthenvisninger til Romerbrevet, f.eks. skriver jeg 1,17 i stedet for Rom 1,17. Dog fastholdes ordet Rom, hvis der i modsat fald kan herske tvivl om tekstens identitet.

Jeg siger en stor tak til cand.mag. i religionsvidenskab og historie Andreas Ferslev Bock, som har bistået med vigtig korrekturlæsning og værdifulde saglige korrektioner og supplerende oplysninger, og tak til Holger Skovenborg på forlaget for værdifuldt samarbejde og for en grundig bearbejdning af manuskriptet.

Peter V. Legarth
Aarhus, oktober 2018

INDLEDNING

Paulus' brev til menigheden i Rom er bogstaveligt talt enestående blandt Paulus' breve. Det er det længste brev fra Paulus' hånd.¹ Det er vel forklaringen på, at det i vort NT er anbragt forrest blandt Paulus' breve. Romerbrevet er også unikt i den forstand, at det ikke primært synes foranlediget af et problem i menigheden i Rom.² I de fleste af de øvrige breve griber Paulus ind og vejleder en menighed i en vanskelig situation, men det er næppe tilfældet med Romerbrevet. Det vender jeg tilbage til.³

- 1 Det er dog kun ca. 300 ord længere end Første Korintherbrev.
- 2 Der var i menigheden i Rom uenighed om forståelsen af de jødiske spiseforskrifter (14,1-15,13). Betydningen af den uenighed skal ikke undervurderes. På den anden side er denne meningsforskel ikke Romerbrevets foranledning.
- 3 Der findes mange fremstillinger af brevets litterære tilblivelse, herunder spørgsmål vedrørende forfatter, affattelsestid og -sted, ægthed, brevets modtagere og dets anledning osv. Jeg nævner her kun nogle få nyere nordisksprogede fremstillinger: Birger Gerhardsson, *En bok om Nya testamentet* (Malmö: Liber, 1989), 63–65; Reidar Hvalvik og Terje Stordalen, *Den store fortellingen: om Bibelens tilblivelse, innhold, bruk og betydning* (Oslo: Det Norske bibelselskap, 1999), 281–92; Peter V. Legarth, *Kompendium til nytestamentlig isagogik*, Semikolon 3 (Århus: Kolon, 2001), 25–32; Dieter Mitternacht og Anders Runesson, red., *Jesus och de första kristna: inledning till Nya testamentet* (Stockholm: Verbum, 2008), 259–62; Geert Hallböck, *Det nye testamente: en lærebog*. (København: Anis, 2010), 56–58; Kasper Bro Larsen og Troels Engberg-Pedersen, »Introduktion«, i *Paulusevangeliet. Nye perspektiver på Romerbrevet*, red. Kasper Bro Larsen og Troels Engberg-Pedersen (København: Forlaget Anis, 2015), 9–38; Torben Kjær, *Introduktion til det Nye Testamentet* (Fredericia: Kolon, 2015), 108–16. Kommentarerne til Romerbrevet rummer almindeligvis også et indledende afsnit om brevets baggrundshistorie, f.eks. Frank Jacobsen, *Paulus' brev til romerne*, Credo kommentaren (København: Credo, 1978), 13–23; Eva Meile, *Romerbrevet: fortolket*, 1. udg. (København: Det

ROMERBREVET I

Romerbrevet skiller sig også ud i sammenligning med de øvrige af Paulus' breve, fordi det giver en sammenfattende beskrivelse af den kristne tros indhold. Vigtige temaer i den kristne tro bliver omtalt og beskrevet. Vi hører om Guds vrede og Gude nåde. Retfærdiggørelseslæren bliver grundigt behandlet. Paulus beskriver indgående Guds frelsesgerning i Jesus Kristus, og han vejleder romerne i kristen livsførelse. Der er en helhedskarakter over Romerbrevet. Ikke alt bliver sagt i dette brev. Vi hører f.eks. intet om nadveren; omvendelse nævnes ikke. Jesus omtales ikke som Menneskesønnen. Paulus henvender sig til en menighed, men nævner ikke denne menigheds ledere og embedsindehavere,⁴ hvilket er påfaldende med tanke på den betydning, som pavedømmet senere fik i den romersk-katolske kirke.⁵ Der er ingen hustavle i Romerbrevet. Forholdet mellem mand og hustru i ægteskabet nævnes ikke. Meget andet kunne nævnes, men det rækker ikke ved, at Romerbrevet fremstår som et brev, hvor Paulus sammenfatter væsentlige aspekter af indholdet af den kristne forkyndelse og tro. Paulus synes med andre ord ikke at svare på konkrete spørgsmål fra menigheden, men Romerbrevet fremstår næsten som et testamente, et kompendium, hvormed Paulus vil samle det vigtigste i sit budskab.

Datering af Romerbrevet

Det fremgår af 15,25-29, at Paulus har besøgt menigheder i Makedonien og Akaja i det nuværende Grækenland. Han har indsamlet en såkaldt *fællsgave* og er nu på vej til Jerusalem med de indsamlede midler. Paulus

Danske Bibelselskab, 1989), 7–25; Michael F. Bird, *Romans, The Story of God Bible Commentary*. New Testament Series 6 (Grand Rapids, Mich: Zondervan, 2016), 1–16. Desuden Peter V. Legarth, *Romerbrevet: et kompendium*, Semikolon 7 (Fredericia: Kolon, 2008), 9–12.

4 Jf. dog den summariske omtale i 12,6-8.

5 Paven er ifølge romersk-katolsk lære Roms biskop; Roms første biskop skal have været apostlen Peter. Men det er værd at bemærke, at der ikke er omtalt nogen biskop i Romerbrevet, et af de ældste dokumenter om menigheden i Rom.

føjer til, at han efter besøget i Jerusalem agter via Rom at rejse til Spanien (15,24,28). Alt i alt må vi opfatte det således, at Paulus ser sin gerning i det østlige Middelhavsområde som afsluttet.

Sammenligner vi disse informationer med fremstillingen i ApG, bliver konklusionen, at Paulus er ved at afslutte den tredje missionsrejse, da han skriver Romerbrevet.⁶ Paulus' vært hedder Gajus. Han er givetvis den samme, som Paulus omtaler i 1 Kor 1,14 som et medlem af korinthermenigheden. Han er en af de få i den menighed, som er blevet døbt af Paulus.

Forbindelsen til Korinth fremgår også af omtalen af Føbe. Paulus beskriver hende som *menighedstjener i Kenkreæ* (16,1), dvs. Korinths havneby.⁷ Hun får en anbefaling af Paulus og er tydeligvis på vej til Rom. Paulus ønsker, at menigheden dér skal tage godt imod hende.

Meget tyder derfor på, at Paulus opholder sig i Korinth, da han skriver Romerbrevet. Her tilbringer han ifølge ApG 20,3 tre måneder; der kan være tale om vinteren år 55-56 eller år 56-57.

Brevet er skrevet af Paulus. Der er ingen som helst tvivl om brevs ægthed. Men Paulus har ikke personligt skrevet dette brev. Han har en sekretær, og vi er i den særlige situation, at vi kender navnet på denne sekretær, nemlig Tertius (16,22). Selvom Paulus kan sige, at han skriver (15,15; jf. 1 Kor 4,14; 5,9,11; 9,15; 14,37; 2 Kor 2,3-4,9; 7,12; 13,10; Gal 1,20; 1 Tim 3,14), er det ikke Paulus selv, der fører pennen.⁸

6 Jeg forudsætter her, at ApG giver en troværdig beskrivelse af Paulus' rejsevirksomhed. Det er på den anden side også klart, at ApG ikke giver et fuldstændigt billede af urkristendommens historie, f.eks. er Paulus' strid med galaterne om omskærelse ikke omtalt. Heller ikke Paulus' breve er nævnt, og det fremgår af 2 Kor, at Paulus har foretaget rejser, som ikke er beskrevet i ApG. Værdien af ApG som historisk kilde er omstridt, men det er en problemstilling, som ikke kan drøftes her. Jeg henviser til f.eks. D. A. Carson, Douglas J. Moo, og Leon Morris, *An Introduction to the New Testament* (Leicester: Apollos, 1994), 181-213; Hvalvik og Stordalen, *Fortellingen*, 251-62; Legarth, *Isagogik*, 21-25; Kjær, *Introduktion*, 79-85.

7 Jeg forudsætter, at Rom 16 er en oprindelig del af Romerbrevet. Jf. hertil s. 23-25.

8 Jf. Richard Bauckham, *Jesus and the Eyewitnesses: the Gospels as Eyewitness Testimony* (Grand Rapids, Mich: William B. Eerdmans Pub. Co., 2006), 359.

Menigheden i Rom

Paulus omtaler sig selv som apostel for menigheden i Rom. Han er apostel for hedninger, dvs. ikke-jøder, og som sådan er han også apostel for romerne.⁹ Men Paulus har ikke grundlagt menigheden i Rom, og det fremgår af brevet, at menigheden ikke kender Paulus personligt; men gennem de mange hilsener til og fra personer i den fælles omgangskreds (Rom 16) udtrykker Paulus på den anden side sin personlige relation til romerne.¹⁰

Vi ved ikke, hvorledes menigheden i Rom er opstået. Den er næppe grundlagt af en apostel (jf. 15,20). Måske har omrejsende håndværkere og handelsmænd bragt evangeliet til Rom. Der er også argumenteret for, at kristne slaver kom til Rom sammen med deres jødiske herrer.¹¹ En anden mulighed er, at nogle af de diasporajøder fra Rom, der var til stede på pinsedagen i Jerusalem (ApG 2,10), kom til tro på Jesus Kristus og lod sig døbe til deres synders forladelse (ApG 2,38). Tilbage i Rom kan de have lagt spirene til det, der senere blev en kristen menighed i Rom. Det var i givet fald i første omgang en jødekristen menighed, og den har i det tilfælde eksisteret en snes år, da Paulus skriver til romerne. Der er ikke tale om en nystiftet og meget ung menighed (jf. 1,13; 15,22-23). Der er tværtimod tale om en menighed, som er velkendt *i hele verden* (1,8)!

- 9 Når jeg her og i det følgende bruger ordet *hedning*, betegner det en *ikke-jøde*, altså alle andre end jøder. En hedning kan ellers være en person, der ikke er kristen, jøde eller muslim, men sådan er sprogbrugen ikke her.
- 10 Det er værd at lægge mærke til, at Paulus ikke opfordrer til, at der i Rom skal etableres særlige paulinske menigheder ved siden af de husmenigheder, der findes i forvejen. Paulus sigter ikke på specielle Paulus-menigheder, som han kan være 100 procent tryk ved!
- 11 I 16,10-11 nævnes de kristne hos Aristobul og Narkissos. De to har muligvis ikke selv tilhørt menigheden, men har haft kristne slaver under sig. Man kan forestille sig, at bl.a. disse slaver er kommet til Rom og har været med til at grundlægge nogle husmenigheder dér. Ifølge Peter Lampe, »Urchristliche Missionswege nach Rom: Haushalte paganer Herrschaft als jüdisch-christliche Keimzellen«, *Zeitschrift für die Neutestamentliche Wissenschaft* 92 (2001): 123–27 var det netop slaver, der bragte evangeliet til Rom.

Efter al sandsynlighed oplevede menigheden nogle dramatiske begivenheder i årene, der gik forud for brevets affattelse. Den romerske historieskriver Sueton fortæller, at kejser Claudius i ca. år 49-50 udsteder en befaling og fordriver mange jøder fra Rom. Baggrunden var, at der var opstået nogle uroligheder blandt jøderne i Rom i anledning af *Chrestus*.¹² Fra NT kender vi dette edikt, nemlig fra ApG 18,1-3, hvor der kort sagt er tale om Paulus' ankomst til Korinth på den anden missionsrejse: *Derpå forlod Paulus Athen og kom til Korinth. Der mødte han en jøde, som hed Akvila, og som stammede fra Pontus. Sammen med sin hustru Priskilla var han for nylig kommet fra Italien på grund af Claudius' påbud om, at alle jøder skulle forlade Rom. De to sluttede Paulus sig til, og da de havde samme håndværk, blev han hos dem og arbejdede; de var nemlig teltmagere af fag.*

Suetons oplysninger viser, at der blandt jøder og jødekristerne i Rom i slutningen af 40-erne har været en strid om, hvorvidt Jesus var den lovede Messias. Uroen skyldtes *Chrestus*, som Sueton skriver. Kejseren har ikke villet blande sig i de interne jødiske stridigheder, men har i stedet udstedt en ordre om, at mange af jøderne (indbefattet de jødekristerne) skulle forlade Rom.

Resultatet har været, at den kristne menighed i begyndelsen af 50-erne har været en primært hedningekristen menighed. Kejser Claudius afgår ved døden år 54 e.Kr. Vi kan formode, at jøder derefter har fået tilladelse til at vende tilbage til Rom.¹³ Det har givetvis stillet den kristne

12 Sueton fortæller om kejser Claudius, der var kejser i år 41-54 e.Kr., at denne fordrev judæerne [jøderne] fra Rom, fordi der vedvarende var uro på grund af *Chrestus* (*Judaeos impulsore Chresto assidue tumultuantis Roma expulit*), Claudius 25.4, citeret efter Gaius Tranquillus Suetonius, *Suetonius: Vol. 2*, overs. John C Rolfe, Loeb Classical Library 38 (Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1992), 52-53.

13 Den almindelige opfattelse er, at jøderne fik tilladelse til at vende tilbage til Rom efter Claudius' død i år 54. Men Förster har argumenteret for, at jøderne kunne vende tilbage til Rom tidligere, dvs. når der ifølge kejseren var genetableret ordnede forhold i den jødiske menighed i Rom, Hans Förster, »Der Aufenthalt von Priska und Aquila in Ephesus und die juristischen Rahmenbedingungen ihrer Rückkehr nach Rom«, *Zeitschrift für die Neutestamentliche Wissenschaft* 105 (2014): 196-211.

ROMERBREVET I

menighed over for nogle vanskeligheder. Nogle i menigheden har tilsyneladende opfattet situationen således, at Gud har forkastet Israel som sit frelseshistoriske folk. Deres opfattelse kan have været, at jøderne har udspillet deres rolle som et udvalgt folk. Det kan ikke udelukkes, at der i romermenigheden har rumsteret en spirende antisemitisme.

Måske er det forklaringen på, at Paulus i Romerbrevet igen og igen pointerer jødernes særlige status i Guds frelsesplan, og han advarer de hedningekristne imod at hovere over for jøderne: *Men når nogle af grenene blev brækket af, og du, som er en gren af et vildt oliventræ, er blevet podet ind blandt grenene og også får af saften fra det ægte træes rod, så skal du ikke hovere over de andre grene; og hvis du gør det, så husk på, at det ikke er dig, der bærer roden, men roden, der bærer dig* (11,17-18). Paulus skriver til en menighed, hvor spørgsmålet om jødernes frelseshistoriske status har været intenst diskuteret. Der har tilsyneladende også været uenighed om, hvorvidt moseloven fortsat er normativ i den kristne menighed. I hvert fald fremgår det af 14,1-15,13, at der har været divergerende opfattelser vedrørende spiseforskrifterne.¹⁴

I NT hører vi ikke meget om menigheden i Rom, hvis vi ser bort fra Romerbrevet. Dog fortælles der i slutningen af ApG om Paulus' ankomst til Rom som tilfangetaget. Ifølge ApG 28,15-16 fik Paulus i Rom tilladelse til at bo for sig selv sammen med den soldat, der bevogtede ham, og han fik i hele to år mulighed for at prædike om Guds rige og lære romerne om Herren Jesus Kristus, således som det udtrykkes i de afsluttende ord i ApG 28,30-31.

Da Paulus skriver sit brev til menigheden i Rom, har den med andre ord haft et dominerende indslag af hedningekristne medlemmer (1,5-6,13; 6,19; 11,13), men som sagt har der også været adskillige jøde kristne medlemmer af menigheden (15,7-13).

Menigheden i Rom fik efterfølgende en central betydning i den kristne kirkes historie. Det hang ganske givet sammen med, at Rom var kejser-

14 Jf. vedrørende en mulig konflikt mellem jøder og ikke-jøder i romermenigheden bl.a. Halvor Moxnes, »Abrahams Gud for jøder og hedninger (Rom 3,21-4,25)«, i *Paulusevangeliet. Nye perspektiver på Romerbrevet*, red. Kasper Bro Larsen og Troels Engberg-Pedersen (København: Forlaget Anis, 2015), 85–87.

rigets hovedstad, og Jerusalems ødelæggelse i år 70 e.Kr. bidrog også til, at fokus rettede sig fra Jerusalem imod Rom. Men Paulus' brev til menigheden i Rom har også været afgørende for Roms særlige betydning i kirkens historie.¹⁵

Brevets anledning

Det er en overraskende kendsgerning, at vi ikke ved med sikkerhed, hvorfor Paulus skriver sit brev til menigheden i Rom. Der er mange teorier om Paulus' formål med at skrive brevet.¹⁶ Vi kan forstå, at romermenigheden ikke kender Paulus personligt, men han sender Føbe af sted med brevet (16,1-2), og han formaner romerne, at de tager godt imod hende. Hun har måske endda været den, der ved en gudstjeneste har oplæst brevet for menigheden.¹⁷

Vi kan også se, at Paulus regner med snart at komme på besøg i Rom. Han agter at rejse videre til Spanien (15,24.28) og vil altså kun på gennemrejse besøge romermenigheden.

Generelt kan der være flere forskellige formål med at skrive et brev.¹⁸ Et brev kan være *informerende*; et sådant brev kan rumme oplysninger om afsenderen eller om andre personer. Pointen er, at et sådant brev giver information om forhold, som modtagerne ikke kender i forvejen. Et brev kan også være *kommunikerende*. Det kommunikerer et fællesskab. Man skriver brevet for at styrke et venskab eller et fællesskab mellem afsender og modtager af brevet. Et julebrev giver information, men det

15 Jf. F.F. Bruce, »The Romans Debate – Continued«, i *The Romans Debate*, red. Karl P. Donfried, Revised and Expanded Edition (Edinburgh: T&T Clark, 1991), 175–94.

16 I antologien Karl P. Donfried, red., *The Romans Debate*, rev. and expanded ed (Edinburgh: Clark, 1991) handler mange artikler om Paulus' formål med at skrive Romerbrevet. Det er ikke muligt her at drøfte synspunkterne i detaljer.

17 I adskillige håndskrifter har afskriverne tilføjet en kommentar til slutningen af Romerbrevet, en såkaldt subscriptio. Her indgår bl.a. formuleringen *dia Phoibēs* (ved Føbe). Afskriverne har opfattet Føbe som Paulus' sendebud, den, der skulle overbringe brevet til menigheden i Rom.

18 Jf. Hallböck, *Det nye testamente*, 52–53.

ROMERBREVET I

primære sigte er at styrke fællesskabet med den, som man sender brevet til. Et brev kan også være *intervenende*. Med brevet vil afsenderen give råd og vejledning til modtageren af brevet. Vedkommende befinder sig måske i en kritisk situation. Eller afsenderen udsteder en ordre til den, der modtager brevet.

Overordnet set kan Paulus' breve rumme alle tre funktioner. Han fortæller om troens indhold og sin egen situation (*informerende funktion*). Han skriver breve for at udtrykke fællesskab med menighederne (*kommunikerende funktion*), og han griber på forskellig måde ind i menighedernes situation (*intervenende funktion*).

Romerbrevet er stort set ikke *intervenende*. Det specielle ved Romerbrevet er, at Paulus her kun i meget ringe grad tager stilling til nogle spørgsmål, der er aktuelle for menigheden. Det fremgår af 14,1-15,6, at der på nogle punkter har været uenigheder i menigheden i Rom, og Paulus vejleder derfor *de svage* og *de stærke* i spørgsmål, der bl.a. vedrører spiseforskrifter. I 16,17-20 advarer Paulus imod personer, der skaber splittelse, og som ikke tjener Jesus Kristus; *med søde og indsmigrende ord forleder de troskyldige mennesker*. Alligevel er det ikke advarslen imod vranglære, der dominerer Romerbrevet. Brevet er kun i meget ringe omfang bestemt af menighedens situation.¹⁹

Brevet er i en vis udstrækning *kommunikerende*. Med brevet vil Paulus oprette og styrke fællesskabet mellem ham og menigheden i Rom. I 1,8-15 giver Paulus udtryk for, hvor meget han påskønner de kristne i verdenshovedstaden.²⁰ Han ønsker, at der mellem ham og menigheden skal være et troens bånd, og han siger, at han glæder sig til en gensidig opmuntring i troen.

Det specielle ved Romerbrevet er, at Paulus her fremlægger vigtige sider af troens indhold. Brevet er først og fremmest *informerende*. Det fremgår, at brevet har sin primære forklaring i Paulus' egen situation. Men hvilken situation er der i så fald tale om?

Man kan tænke sig, at Paulus ved afslutningen af sit virke i øst vil sammenfatte indholdet af sin forkyndelse. Paulus opholder sig i Korinth

19 Modsat f.eks. 1 og 2 Kor og Gal.

20 Sml. f.eks. 1 og 2 Thess og Fil.

på vej til Jerusalem. Han afslutter nu sine missionsrejser i Lilleasien og Grækenland, og det giver Paulus anledning til at skrive en sammenfatning af det, som han har forkyndt rundt om i menighederne.

Man kan også forestille sig, at rygterne har svirret om Paulus. Der var kredse i adskillige menigheder, der forholdt sig kritisk til Paulus. Det gælder især i menighederne i Galatien, men også i Filippi og Korinth. Kan nogle af disse rygter være nået helt til Rom? I så fald har Romerbrevet et apologetisk sigte (jf. 1,16; 3,8; 6,1; 9,1-2). Paulus vil korrigere mulige misopfattelser af hans forkyndelse i menigheden i Rom. Derfor skriver han dette brev.

Vi skal ikke glemme, at Paulus under opholdet i Korinth er på vej til Jerusalem. Paulus ved, at han dér vil møde nogle kritiske spørgsmål (ApG 21,22-25), og disse spørgsmål spiller en vigtig rolle, da Paulus skriver sit brev til menigheden i Rom.²¹ I brevet kan Paulus meddele romerne, hvad han vil sige i Jerusalem, og han appellerer gennem brevet om romernes støtte. Dertil kommer, at Paulus er på vej til Jerusalem med en kollekt, som han har indsamlet på den tredje missionsrejse. Det er en kollekt, som skal repræsentere de hedningekristne menigheders støtte til de kristne i Jerusalem. Nu ønsker Paulus, at også romerne vil lade sig repræsentere af kollekten.

Yderligere en mulighed er, at brevet har at gøre med Paulus' relation til korintherne. Som nævnt er Romerbrevet sandsynligvis affattet i Korinth. Vi ved fra 1 og 2 Kor, at Paulus i lang tid har måttet tage stilling til en mangfoldighed af synspunkter i korinthermenigheden. Men menigheden er siden vokset til større modenhed. Konflikten med Paulus er bilagt. I Romerbrevet opsummerer Paulus i givet fald den teologiske opfattelse, som han er nået frem til i den lange debat med korintherne.

Efter min opfattelse er det mest sandsynligt, at Romerbrevet har sin begrundelse i Paulus' missionsplaner. Paulus er på vej til Spanien, hvor

21 Jacob Jervell har ligefrem bestemt brevet som brevet til Jerusalem, f.eks. Jacob Jervell, *Gud og hans fiender. Forsøk på å tolke Romerbrevet*, Scandinavian university books (Oslo: Universitetsforlaget, 1973), 15. Jf. Jacob Jervell, »The Letter to Jerusalem«, i *The Romans Debate*, red. Karl P. Donfried, Revised and Expanded Edition (Edinburgh: T&T Clark, 1991), 53–64.

ROMERBREVET I

han vil prædike evangeliet om Jesus Kristus og grundlægge kristne menigheder. Man kan forestille sig, at Paulus ønsker, at romermenigheden skal være hans sendemenighed. Hidtil har menigheden i Antiokia været hans missionsbasis, men nu vil Paulus flytte fokus imod vest, og han beder derfor menigheden i Rom om at være hans nye sendemenighed. Skal det være tilfældet, må romermenigheden naturligvis kende Paulus og hans forkyndelse af evangeliet. Det er den selv-præsentation, vi nu finder i Romerbrevet. Man kan kalde brevet for en anbefalingskrivelse over for menigheden i Rom. Paulus redegør grundigt for det evangelium, som han prædiker blandt hedninger, og han håber, at romermenigheden vil støtte han i hans videre mission i vest, og han beder om hjælp til den planlagte rejse.

Paulus skriver i den forbindelse indgående om Israels plads i Guds frelseshistorie. Paulus afslører en hemmelighed for romerne: *Der hviler forhærdelse over en del af Israel, indtil hedningerne fuldtalligt kommer ind; så skal hele Israel frelses* (11,25-26). Paulus glæder sig til hele Israels frelse, men forudsætningen er, at hedningerne fuldtalligt tager imod evangeliet. Det er derfor Paulus' ambition, at evangeliet ikke blot forkyndes i øst, men også i vest. Hele verden skal høre evangeliet om Jesus Kristus, og hele verden var på det tidspunkt Romerriget. Kan det tænkes, at Paulus' missionsvirksomhed i Spanien tager sigte på, at *hedningerne fuldtalligt kommer ind*? I givet fald har Paulus også Israels frelse i tankerne, og da er det vigtigt for Paulus, at romerne hjælper Paulus med at komme til Spanien.

Hvorledes det nu end forholder sig, fremgår det dog, at anledningen for Romerbrevet kun i ringe udstrækning er at finde i menighedens situation. Brevet er først og fremmest foranlediget af Paulus' egen situation.

Brevets foreliggende skikkelse

Spørgsmålet er, om det brev til romerne, som vi har i vort NT, er identisk med det brev, som Paulus sendte til menigheden i Rom.²² Som til alle andre skrifter i NT findes der også til Romerbrevet mange variationer i håndskrifterne. Langt de fleste af disse variationer udgør ikke noget større indholdsmæssigt problem. I 5,1 har de vigtigste håndskrifter i originalteksten følgende tekst: *Da vi nu er blevet gjort retfærdige af tro, så lad os have fred med Gud ved vor Herre Jesus Kristus*. Men den læsemåde kan ikke være en korrekt gengivelse af Paulus' tankegang. For Paulus er det klart, at det menneske, der er retfærdiggjort, har fred med Gud. Derfor må 5,1 have følgende ordlyd: *Da vi nu er blevet gjort retfærdige af tro, har vi fred med Gud ved vor Herre Jesus Kristus*.²³

Ordene *Vor Herre Jesu nåde være med jer* hører formentligt hjemme i slutningen af 16,20, men de findes med variation i andre håndskrifter i 16,24²⁴ eller som afslutningsord i 16,27.

Den afsluttende lovprisning i 16,25-27 er i håndskrifterne placeret forskellige steder i brevet, f.eks. efter 14,23, efter 15,33, efter 16,23, efter både 14,23 og 16,23, efter 14,23 tilføjet 16,24. Nogle håndskrifter mangler helt 16,25-27. Lidt forenklet kan man sige, at Romerbrevet findes i flere udgaver. Romerbrevet har i nogle håndskrifter 14 kapitler eller 15 kapitler, og mest almindeligt rummer brevet 16 kapitler. Man kan forestille

- 22 Ifølge en fantasifuld tese skal det af Paulus forfattede brev have været betragteligt kortere. Brevet skal med variation have foreligget for Markion, men brevet skal i den efterapostolske generation være udvidet af en Paulus-discipel, en såkaldt Paulus Romanus. Vort Romerbrev er i givet fald resultatet af den udvikling; således Børge Diderichsen, *Paulus Romanus. Et analytisk Bidrag til Romerbrevets ældste Historie*, Teologiske studier 1 (København: G.E.C. Gads Forlag, 1941).
- 23 Forskellen på græsk er forskellen på et kort *o* og et langt *o*, dvs. *ekhomen* og *ekhōmen*, og der har i udtalen været minimal forskel på de to bogstaver. Tertius kan her have misforstået Paulus. I det ene tilfælde er der tale om en præsens indikativ, i det andet tilfælde en præsens konjunktiv, en kohortativ (*lad os ...*). Jf. hertil bl.a. Bruce Metzger, *A Textual Commentary on the Greek New Testament*, 2nd ed. (Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft; United Bible Societies, 1994), 511.
- 24 Det er bemærkelsesværdigt, at DO1992 har nådestilsagnet både i 16,20 og 16,24.

ROMERBREVET I

sig, at den oprindelige tekst har haft 1,1-16,27. Denne tekst er blevet forkortet. Man har slettet kap 15-16 og har føjet lovprisningen til kap 14. På den baggrund kan de forskellige tekstvariationer være opstået.²⁵ Eller måske hænger den tekstkritiske usikkerhed sammen med spørgsmålet om, hvorvidt 16,1-23 hører hjemme i det brev, som Paulus sendte til menigheden i Rom.

Spørgsmålet er således, om Rom 16 oprindeligt har hørt sammen med den øvrige del af Romerbrevet. Problemet er, at den lange række hilsener i 16,3-16 forudsætter, at Paulus har haft usædvanligt mange bekendte i menigheden i Rom, selvom han ikke har besøgt den menighed. Paulus sender f.eks. hilsen til Priska og Akvila (16,3-5a). Paulus mødte dette ægtepar i Korinth (ApG 18,2-3). Da han skriver 1 Kor, befinder ægteparret sig imidlertid i Efesos (1 Kor 16,19), og der samles en menighed i deres hus. Men nu kort tid senere, da Paulus skriver Romerbrevet, er de tilsyneladende i Rom, og også her samles en menighed i deres hus. Hvorledes hænger det sammen? Det er også overraskende, at den Epainetos, der kaldes *Asiens førstegrøde*, altså den første kristen i provinsen Asien (16,5), nu skal befinde sig i Rom. Det skal på den anden side ikke glemmes, at mange jøder blev fordrevet fra Rom af kejser Claudius, herunder jødekristerne. Det er muligt, at Paulus har mødt mange af dem i Korinth, personer som efter kejserens død i oktober 54 e.Kr. er vendt tilbage til Rom. Det betød, at Paulus havde mange bekendte i menigheden i Rom.²⁶

Det er tænkeligt, at brevet kan være stilet til flere forskellige menigheder. Nogle håndskrifter mangler ordene *i Rom* i 1,7 og 1,15, og den afsluttende lovprisning (16,25-27) findes som nævnt i nogle håndskrifter efter kap 14 eller efter kap 15. Den danske teolog Johannes Munck har på den baggrund foreslået, at et håndskrift (uden 16,1-23) skulle indeholde den tekst, som Paulus sendte til Rom.²⁷ En kopi tilføjet 16,1-23 skal i givet fald

25 Jf. Metzger, *Commentary*, 533–36.

26 Jf. Ben Witherington, *Paul's letter to the Romans: a socio-rhetorical commentary* (Grand Rapids, Mich: Eerdmans, 2004), 376.

27 Johannes Munck, *Paulus und die Heilsgeschichte*, Acta Jutlandica 26 (Aarhus: Universitetsforlaget i Aarhus, 1954), 191–92. Forklaringen blev første gang fremsat af T.W. Manson, f.eks. T.W. Manson, »St. Paul's Letter to the Romans – and Oth-

være sendt til menigheden i Efesos. Senere er disse tekster blevet sammenstykket, og det kan være forklaringen på håndskrifternes uenighed om den oprindelige placering af lovprisningen i 16,24-27.

Meget taler for, at dette løsningsforsøg er på et ret spor, men det er ikke muligt at få sikker grund under fødderne i det spørgsmål, og det er vigtigt at erindre sig, at ingen af de vigtige håndskrifter mangler 16,1-23. Det kan heller ikke udelukkes, at nogle af de nævnte personer kan være vendt tilbage til Rom efter kejser Claudius' død, hvilket forklarer, at Paulus i Romerbrevet sender hilsen til disse personer. I givet fald giver Rom 16 god mening i brevets sammenhæng.²⁸

Brevets indhold

Brevet har ikke et evangeliserende sigte. Målet er ikke at føre mennesker til tro på Jesus Kristus. Brevet er skrevet til personer, som allerede er kommet til tro og udgør en menighed eller rettere: adskillige husmenigheder. Paulus skriver for at minde dem om det, de har hørt før.²⁹

Romerbrevet er opbygget på traditionel måde med en indledning (1,1-7) og en afslutning, der ganske vist er usædvanlig omfattende (15,14-16,27). Til indledningen hører den traditionelle taksigelse (1,8-15) og den meget vigtige temaangivelse (1,16-17).

Brevet rummer fire hovedafsnit med følgende temaer:

ers«, i *The Romans Debate*, red. Karl P. Donfried, Revised and Expanded Edition (Edinburgh: T&T Clark, 1991), 3–15.

28 Jf. Karl P. Donfried, »A Short Note on Romans 16«, i *The Romans Debate*, red. Karl P. Donfried, Revised and Expanded Edition (Edinburgh: T&T Clark, 1991), 44–52; Ulrich Wilckens, *Der Brief an die Römer*, Studienausgabe, Evangelisch-Katholischer Kommentar zum Neuen Testament 6 (Neukirchen-Vluyn: Benziger, Neukirchener Verlag, 2010), 1,24-27; Jan Doehorn, »Rom 16: Eksegetiske problemer og teologiske perspektiver«, i *Paulusevangeliet. Nye perspektiver på Romerbrevet*, red. Kasper Bro Larsen og Troels Engberg-Pedersen (København: Forlaget Anis, 2015), 296–305.

29 Jf. Hvalvik og Stordalen, *Fortellingen*, 284–85.

ROMERBREVET I

- (1) Guds vredesdom over jøder og hedninger og Guds frelsesgerning i Jesus Kristus (1,18-5,21).
- (2) Det nye liv i retfærdiggørelsen (6,1-8,39).³⁰
- (3) Israel i Guds frelsesplan (9,1-11,36).
- (4) Formaninger til et liv i overensstemmelse med evangeliet (12,1-15,13).³¹

Som nævnt meddeler Paulus i 1,16-17, hvad brevet handler om, nemlig evangeliet. Paulus siger, at dette evangelium ikke blot handler om Guds kraft, men det er selv Guds kraft til frelse for dem, der tror, uanset om man er jøde eller hedning. Evangeliet har denne frelsende kraft, fordi det afslører Guds retfærdighed, den retfærdighed der både er af tro og til tro.

Der er her tale om vigtige temaer, som udgør en rød tråd i Romerbrevet. Paulus pointerer, at han ikke skammer sig over evangeliet. Evangeliet er vigtigt, fordi et falsk evangelium fører falske kristne med sig; et forkortet evangelium fører forkortede kristne med sig. Det har betydning for de Kristus-troende, at de forstår evangeliet!

Paulus siger som sagt, at han ikke skammer sig over evangeliet, og i det følgende indkredser Paulus evangeliets indhold. Man kunne forestille sig, at Paulus ville sige, at han måtte forkynde Guds lov eller Guds vrede eller syndens alvor, og det ville han ikke skamme sig over at gøre. Men det er ikke sådan, Paulus formulerer sig. Han siger, at han ikke skam-

30 Mange fortolkere henfører ikke kap 5 til det første hovedafsnit, men de lader kap 5 indlede det andet hovedafsnit, således f.eks. Anders Nygren, *Pauli brev till Romarna*, Tolkning av Nya Testamentet 6 (Stockholm: Svenska Kyrkans Diakonistyrelse, 1947), 6. Nygren giver Rom 5-8 følgende overskrifter: Fri fra vreden (kap 5), fri fra synden (kap 6), fri fra loven (kap 7), fri fra døden (kap 8).

31 Retorisk set repræsenterer brevet den såkaldt demonstrative retorik, hvor man »hylder« de værdier, som man er fælles om, dvs. den fælles forståelse af det kristne evangelium. Ud fra en retorisk betragtning kan man inddele Romerbrevet på følgende måde: præskript (1,1-7), exordium (1,8-10), narratio (1,11-15), propositio (1,16-17), probatio (1,18-8,39), refutatio (9,1-15,13), peroratio (15,14-21), postskript (15,22-16,27). Jf. f.eks. Witherington, *Romans*, 21–22. Karakteristiske retoriske stiltræk er diatriben, dvs. en fingeret samtale med tilhørerne: retoriske spørgsmål (2,3.4.21.22; 8,31-36; 9,19-21), apostrofen, hvor den talende henvender sig til en tænkt modstander (2,1.3.17), abrupte svar (*mē genoito – nej, langt fra*, f.eks. 3,4.6.31; 6,2.15; 7,7.13; 9,14; 11,1.11), brug af historiske eksempler (4,1-25) osv.

mer sig over evangeliet. Evangeliet om Guds betingelsesløse kærlighed kan virke forargeligt for ethvert menneske, der på den måde sættes på plads i et rent modtagende forhold til Gud, men for Paulus er det klart, at kærlighed ikke blot er svulmende og rørende følelser, men kærlighed er betingelsesløs tjeneste, konkret og historisk tjeneste. Når Gud elsker et menneske, ser han ifølge Paulus det menneske og deler skæbnefællesskab med det. Paulus bekender frimodigt, hvem Gud er, og hvad Gud har gjort.

Dermed er brevets tema slået an. Brevets tema er ikke Guds vrede eller fortabelsens gru. Brevets tema er heller ikke synden og menneskets oprør imod Gud. Heller ikke Guds lov er brevets tema. Men det er Paulus' hjer-tesag at forkynde evangeliet om Guds retfærdighed, dvs. Guds kærlighed.

Det er også bemærkelsesværdigt, at Paulus i programerklæringen i 1,16-17 taler både om det enkelte menneskes trosforhold til Gud og om menighedens fællesskab af jøder og hedninger. Dette fællesskab mellem jøder og hedninger berøres igen og igen i brevet.

Normalt advarer Paulus i sine breve kraftigt imod vranglære, men det er kun i meget begrænset omfang tilfældet i Romerbrevet (jf. 16,17-18). Brevet er uden den polemik, som kendetegner f.eks. Galaterbrevet. Det er uden den intensitet, som er karakteristisk for mange af Paulus' breve. Der er så at sige intet pres på Paulus i Romerbrevet, men brevet bygger på behersket refleksion.

Noget opgør med vranglære findes heller ikke omtalt i kerneudsagnet i 1,16-17. Her nævner Paulus i stedet Guds retfærdighed og menneskets tro. Senere udfolder Paulus, at et menneske ikke retfærdiggøres af lovgerninger, men af tro på Jesus Kristus (f.eks. 3,28). Her polemiserer Paulus ikke i første række imod gerningsretfærdighed, legalisme,³² men snarere imod en troskab over for Sinaj-pagten. Det er i det mindste den tolkning, der vil

32 Som det fremgår, betegner legalisme her gerningsretfærdighed, selvretfærdighed. Tanken er, at lovoverholdelse har afgørende betydning for frelsen. Guds nåde er vigtigst, men menneskets indsats er på den anden side også nødvendig, hvis mennesket vil frelses. Legalisme er uvægerligt forbundet med en menneskecentreret stolthed over lovoverholdelsen. Dermed er legalismen udtryk for en misbrug af Sinaj-pagten, af moseloven.

ROMERBREVET I

ligge til grund for nærværende kommentar til Romerbrevet. Lovgerninger er gerninger, der udtrykker lydighed imod Sinaj-pagten.

Budskabet i Sinaj-pagten kan kort sagt formuleres som et budskab om Guds betingede nåde. Moselovens kendetegn er, at den udsteder løfter om Guds nåde, om frelse, men der er vel at mærke tale om en betinget nåde, en betinget frelse. Til løfterne om liv og frelse er der i moseloven knyttet et *hvis*, en betingelse. Liv og frelse kommer i stand på betingelse af lydighed imod lovens befalinger og forskrifter. Men Jesus og Paulus anskuer moseloven som en frelseshistorisk ordning, en tidsligt afgrænset ordning. Pointen er, at moseloven hører hjemme i en bestemt epoke i frelsens historie. Moseloven havde gyldighed i en bestemt periode i frelseshistorien, men den periode er med Jesus Kristus bragt til ophør. Hvis nogle alligevel vil gøre moseloven gældende for de kristne menigheder, viser de ifølge Paulus, at de så at sige lever i den forkerte tidsalder. De gør sig på den måde til talerør for et budskab om Guds betingede nåde, men de savner blik for radikaliteten af den nye pagt, hvor moselovens erklæring om netop den nåde er afviklet og afsluttet. Budskabet om Guds betingede nåde hører hjemme i en konkret kontekst, nemlig i tiden mellem Sinaj og Kristus, men ifølge Paulus er tiden nu kommet, hvor evangeliet skal forkyndes, dvs. evangeliet om Guds ubetingede nåde og kærlighed. Det er det evangelium, som Paulus i kort form sætter ord på i 1,16-17. Det er det evangelium, som er bestemmende for tankegangen i brevet som helhed. Derfor er brevet blevet omtalt som *Nådens højsang*.³³

Paulus står som apostel med stor patos inde for det evangelium. Romerbrevet er dermed både en redegørelse for det sande evangelium, men det er også et vidnesbyrd om evangeliets sandhed.

FORTOLKNING

BREVINDLEDNING (1,1-17)

Paulus ville ønske, at han var til stede i Rom. Han længes efter menigheden og håber, at det vil lykkes ham at komme på besøg hos romerne (1,10-11). Nu skriver Paulus i stedet et brev. Det skal med andre ord erstatte hans personlige tilstedeværelse hos menigheden i Rom. Dermed fremgår det også, at Romerbrevet ikke er privat i den forstand, at det er snævert bestemt af tid og sted og rummer en meddelelse fra én afsender til én adressat. Romerbrevet har en mere bred adresse. Tanken er f.eks., at det skal læses op ved menighedens gudstjeneste, og vi ved fra Kol 4,16, at Paulus kunne opfordre menighederne til at bytte breve fra hans hånd.³⁴

Når det er sagt, skal det føjes til, at Paulus skriver virkelige breve. Der er ikke tale om et litterært kunstprodukt med opdigtede personer og adressater, en afhandling i brevform. Romerbrevet er ikke et fiktivt brev.

34 Mange fortolkere vil mene, at flere af de tretten breve, der har Paulus som afsender, i virkeligheden er deuteropaulinske, dvs. de stammer ikke fra apostlen Paulus, men er affattet efter Paulus' død. Synspunkterne er mange, men ganske ofte antages Ef, Kol, 2 Thess, 1 og 2 Tim og Tit at være deuteropaulinske. Det er en debat, som det ikke er muligt at tage op her, men det overordnede synspunkt i denne kommentar vil være, at alle tretten breve stammer fra Paulus' hånd. Det kan i den forbindelse ikke udelukkes, at Paulus' sekretær ved affattelsen af 1 og 2 Tim og Tit (de såkaldte Pastoralbreve) har fået mere frie hænder end normalt; jf. bl.a. W. Rordorf, »Nachmals: Paulusakten und Pastoralbriefe«, i *Tradition and Interpretation in the New Testament. Essays in Honor of E. Earle Ellis for His 60th Birthday*, red. Gerald F. Hawthorne og Otto Betz (Grand Rapids, Mich; Tübingen: William B. Eerdmans Publishing Company; J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), 1987), 319–27. Sml. vedrørende en argumentation for de paulinske breves ægthed bl.a. Carson, Moo, og Morris, *An Introduction to the New Testament*; Hvalvik og Stordalen, *Fortællingen*, 275–78; Legarth, *Isagogik*; Kjær, *Introduktion*.

Det hører hjemme i en konkret situation, men det er givetvis skrevet i bevidstheden om, at det vil komme flere end romerne i hænde. I hvert fald er det skrevet med henblik på at blive læst højt for flere, og det har en form og et indhold, der viser, at det med udbytte kan læses af andre end romerne. Romerbrevet har en almenmenneskelig, en almenkristelig rækkevidde. Kort sagt har Paulus skrevet et halvoffentligt eller helofentligt privatbrev, hvor selvmodsigende det end kan lyde.

Paulus følger i sine breve de hævdundne kutymer for et græsk-romersk brev. I brevets indledning anføres først brevets afsender, derefter brevets modtager. Hertil føjes en hilsen (jf. f.eks. ApG 15,23; 23,26; Jak 1,1). Yderligere udtrykker Paulus på forskellig måde sit personlige forhold til adressaterne. Han takker for dem, og han betoner, at han beder for dem.

I brevindledningen foregriber Paulus ofte vigtige temaer i brevet som helhed. Det gælder også Romerbrevet. Evangeliets indhold er et vigtigt tema i Romerbrevet, og vi kan se, at Paulus allerede i 1,1-5 sætter fokus på sit apostolat og på evangeliet om Jesus Kristus.

Karakteristisk er i den forbindelse den fortættede beskrivelse af brevets indhold i 1,16-17. Den korte tekst rummer nogle centrale temaer i brevet som helhed, f.eks. i ordene om Guds retfærdighed som evangeliets indhold, forholdet mellem jøde og græker i Guds frelsesplan, troens betydning for frelsen opsummeret i citatet fra Hab 2,4. Med en vis ret kan man sammenligne brevet med en sats i en symfoni. Her slås satsens tema typisk an i indledningen, og resten af satsen er variation over dette tema. Langt på vej er det samme tilfældet i Romerbrevet, om end det straks skal føjes til, at ikke alt i Romerbrevet er berørt foregribende i 1,16-17.